

مفهوم، مصادیق و مستندات فقهی و حقوقی حریم خصوصی خانواده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹

سید ابوالقاسم نقیبی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۳

معصومه شهریار^۲*

[DOI:10.30497/FLJ.2022.242982.1792](https://doi.org/10.30497/FLJ.2022.242982.1792)

چکیده

حریم خصوصی، گستره‌ای از عقاید، اعمال، رفتارها، ویژگی‌ها و مختصات هر شخصی است که برای عموم مردم آشکار نیست و وی به اقصای آن رضایت ندارد و به ورود و نظارت دیگران عکس‌العمل نشان می‌دهد. این حق یکی از بنیادی‌ترین مصادیق حقوق شهروندی است که باید توسط افراد و قانون‌گذار به رسمیت شناخته شود. خانواده به‌عنوان نهادی که دارای حیثیت، آبرو، کرامت و حقوق و مسئولیت‌های متعدد است، حریمی دارد که وجدان عمومی نقض آن را توسط اشخاص حقیقی و حقوقی برنمی‌تابد. پژوهش حاضر با روش تحلیلی - توصیفی و جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای، به تبیین مفهوم، مصادیق و مستندات فقهی و حقوقی حریم خصوصی نهاد خانواده پرداخته است. نتیجه‌ها حاکی از آن است که حریم خصوصی نهاد خانواده شامل موارد حریم مکانی، حریم اطلاعاتی، حریم کرامت و حق استقلال عمل خانواده می‌باشد.

کلیدواژه‌ها

حریم خصوصی، حریم خصوصی خانواده، نهاد خانواده، حریم مکانی، حریم اطلاعاتی، حریم کرامت.

Da.Naghbi@motahari.ac.ir

۱. استاد گروه فقه و حقوق دانشگاه شهید مطهری. تهران. ایران.

۲. (نویسنده مسئول) دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فقه و حقوق خانواده دانشگاه شهید مطهری. تهران. ایران.

:Masoumeh.Shahriari@yahoo.com

مقدمه

مفهوم حریم خصوصی، مفهوم پیچیده و گسترده‌ای است که شامل تمامی انواع افکار و رفتارهای موجود در جوامع مختلف است (helen, 2007). در واقع این حق از بنیادی‌ترین حق‌های حقوق بشر است که با شخصیت انسان ارتباط مستقیم و تنگاتنگ دارد (Wang, 2011). مقالات و پژوهش‌های متعددی راجع به حریم خصوصی نگاشته شده است. درباره حریم خصوصی اعضای خانواده نیز، تحقیقاتی صورت گرفته است. نقیبی (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان «حریم خصوصی در مناسبات و روابط اعضای خانواده»، به بررسی حریم خصوصی اعضا در نهاد خانواده پرداخته است. حکیمی و همکاران (۱۳۹۹) در «قلمرو حریم خصوصی خانواده از منظر قرآن کریم و حقوق بشر»، قلمرو اعضای خانواده را مشخص و تبیین کرده است. هدف اصلی در پژوهش حاضر، اثبات حریم خصوصی نهاد خانواده در اجتماع (اعم از دولت‌ها و حاکمیت) است که با حریم خصوصی اعضای خانواده تفاوت عمده‌ای دارد.

۱. مفهوم حریم خصوصی و برخی مصادیق آن

به دلیل نوین بودن مفهوم حریم خصوصی، در منابع اسلامی به طور خاص، هیچ تعریفی از آن ارائه نشده است؛ لیکن مفهوم، مصداق، مقولات، مقررات و مسائل آن در موارد بسیاری در فقه ذکر و مورد حمایت واقع شده است (انصاری، ۱۳۸۶، ص ۶۵). برای تعریف حریم خصوصی راه‌های گوناگونی پیموده شده است و گاهی دیده می‌شود که مصادیق آن را به عنوان تعریف ذکر کرده‌اند؛ به عنوان مثال، حمایت از کرامت افراد را حریم خصوصی نامیده‌اند که این گونه تعاریف صحیح به نظر نمی‌رسد. کلمه «حریم» در لغت از حرمت به معنای منع است؛ لذا تعرض دیگران به حق صاحب حریم، ممنوع می‌باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۵۳). واژه «خصوصی» نیز به معنای ویژه و اختصاصی در زبان عربی کاربرد دارد. از فحوای گزاره‌هایی همچون منع بر مواردی مانند تجسس در امور و احوال دیگران (حجرات، ۱۱)، غیبت و کشف عیب‌های یکدیگر (حجرات، ۱۲)، سوءظن (فتح، ۱۲؛ حجرات، ۱۲)، اشاعه فحشا (نور، ۱۹)، ورود به منازل (نور، ۲۷ و ۲۸)، نگاه ناروا (نور، ۳۰ و ۳۱؛ اسراء، ۷۰)، سب

(حجرات، ۱۱)، قذف (نور، ۲۴)، هجو و توهین (بصری بحرانی، ۱۴۱۳ ق، ص ۲۲)، تهمت و بهتان (نساء، ۱۱۲؛ احزاب، ۵۸)، آزار (بروج، ۱۰؛ احزاب، ۵۸)، استراق سمع (حجر، ۱۵ - ۱۸)، نیمه (قلم، ۱۰ و ۱۱)، هتک ستر (نور، ۱۹)، هتک عرض و آبرو (همزه، ۱؛ قلم، ۱۱ و ۱۶) و خیانت در امانت (آل عمران، ۷۵)، می‌توان بر وجود چنین مفهومی در علم فقه پی برد. تعریف حریم خصوصی در علم حقوق مورد اختلاف است و به اذعان برخی اندیشمندان، مشکلات جدی‌ای در تعریف ذات و قلمرو این حق وجود دارد؛^۱ برای مثال، در اولین تعریفی که دو تن از قضات دادگاه عالی ایالات متحده آمریکا^۲ از این مفهوم کرده‌اند، یکی از مصادیق حریم خصوصی (حق بر تنها ماندن) به‌عنوان تعریف آن ذکر شده است (Warren & Brandis, 1890). تعاریف دیگری نیز برای آن بیان شده است که به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

- حق بر حریم خصوصی به‌عنوان حق بر تنها ماندن، آزاد بودن در قبال حفظ اسرار و اطلاعات امور زندگی، بدون مزاحمت‌های ناخواسته توسط عموم در موضوعاتی که ارتباط با جامعه ندارد، تعبیر می‌شود (Whittington, 2006, p395).
- حریم خصوصی تمایل هر یک از اشخاص به داشتن فضای فیزیکی است که افراد بتوانند در آن از مداخله، مزاحمت، اضطراب و آشفتگی یا پاسخگویی آزاد باشند یا آن را در جهت کنترل زمان و شیوه افشای اطلاعات شخصی خود بدانند.^۳
- حریم خصوصی در جایی است که کسی نسبت به حرمت نقض آن علم و آگاهی داشته باشد؛ به عبارت دیگر، داشتن علم و آگاهی به غیر قانونی بودن تصرفات اشخاص درباره حریم خصوصی دیگران شرط متجاوز بودن به حساب می‌آید (Parent, 1983).

1. Solove, conceptualizing privacy, California law review, 89-1088.

2. Samuel Warren, Louis Brandeis.

3. Robert Ellis Smith, Ben Franklin's Web Site 6 (Sheridan Books 2000).

- حریم امور مورد دفاع انسان، حرمت و آبروی مردم، هر چیزی که انسان در مقام حمایت از آن برمی خیزد.
- قلمروی از زندگی شخصی فرد که انتظار دارد دیگران بدون رضایت یا اعلام قبلی وی یا به حکم قانون یا مراجع قضایی آن را نقض نکنند؛ از قبیل حریم جسمانی، وارد شدن، نظاره کردن، شنود و دسترسی اطلاعات شخصی فرد از طریق رایانه، تلفن همراه، نامه، منزل مسکونی، خودرو و آن قسمت از مکان‌های اجاره‌شده خصوصاً نظیر هتل و کشتی؛ همچنین آنچه حسب قانون فعالیت حرفه‌ای خصوصی هر شخص حقیقی و حقوقی محسوب می‌شود؛ از قبیل اسناد تجاری و اختراعات و اکتشافات (آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات).
- حریم خصوصی، گستره‌ای از عقاید، اعمال، رفتارها، ویژگی‌ها و مختصات هر شخصی است که برای عموم مردم آشکار نیست و وی به افشای آن رضایت ندارد و به ورود و نظارت دیگران عکس‌العمل نشان می‌دهد.
- حریم خصوصی حقی است که براساس آن افراد می‌توانند تعیین کنند که دیگران تا چه اندازه می‌توانند به لحاظ کمیت و کیفیت، اطلاعاتی درباره آنان داشته باشند.
- مجموعه‌ای از مسائل و اطلاعات که فرد از آن حمایت جدی دارد و از اینکه دیگران بر آن واقف گردند، ممانعت می‌نماید، حریم خصوصی او به حساب می‌آید و این مطلب متفاهم عرفی از حریم افراد است و نه مصطلح شرعی یا متشرعی؛ شاهد اینکه حتی در حکم اطلاع بر عورات، حتی اگر مطلع رحم هم باشد، زجر او جایز است؛ برای مثال شهید ثانی در روضه می‌فرماید: «... و الرَّحْمُ الَّذِي يَجُوزُ نَظْرَهُ لِلْمُطَّلَعِ عَلَيْهِمْ يَزْجُرُ...» (عاملی، ۱۴۱۰ ق، ص ۳۹۴).
- این حق از حقوق بنیادین بشری است و تفاوت‌های جغرافیایی، ملیتی، عقیدتی و ... در اصل شناسایی این حق تردیدی ایجاد نمی‌کند.

• آزادی در زندگی داخل و خصوصی یعنی مصون بودن شخص از دخالت دیگران در امور خانوادگی و زناشویی و نیز مصون بودن از تفتیش و تجسس درباره وضع جسمانی و احوال شخصی و سایر امور او. استراق سمع، شنیدن گفتگوهای خصوصی فرد و ثبت آن به وسیله ضبط صوت و ... یا گرفتن عکس شخص یا مونتاژ آن بدون اجازه او و انتشار آن، مداخله در زندگی خصوصی فرد است که عرفاً و شرعاً ممنوع اعلام شده است.

قانون تجارت الکترونیکی ایران مصوب ۱۳۸۴ صریحاً حریم خصوصی را تعریف نکرده، ولی با بیان قواعد مربوط به بحث حمایت داده‌ها در قالب مواد مختلف، مانند حمایت از داده‌های حساس (ماده ۵۸)، شرایط ذخیره، پردازش و توزیع داده‌ها با رضایت شخص (ماده ۵۹) و حمایت از داده‌های مربوط به سوابق پزشکی و بهداشتی (ماده ۶۰)، سعی در حمایت از حریم خصوصی از طریق برشمردن مصادیق آن نموده است. همچنین در اصل ۳۲ محرمانه بودن مراسلات پستی و ارتباطات تلفنی به موجب قانون تضمین شده است. در عراق (اصول ۲۲ و ۲۳)، فنلاند (اصول ۱۱ و ۱۲)، کرواسی (اصل ۳۴)، کویت (اصول ۳۸ و ۳۹)، لبنان (اصل ۱۴)، مراکش (اصول ۱۱ و ۱۲)، مصر (اصول ۴۴ و ۴۵) و نیجریه (اصول ۲۰ و ۲۳) به موضوع حریم خصوصی پرداخته شده است. قانون اساسی اغلب کشورها ضمن حفظ حریم خصوصی افراد به عنوان یکی از اصول مهم و اساسی زندگی اجتماعی، به منظور ضرورت‌های اجتماعی یا امنیتی، اختیار نقض حریم را به قانون‌گذار داده است. تعیین و شمارش مصادیق حریم خصوصی نیز از موارد اختلاف نظر علما در این زمینه است که اهم آن عبارت‌اند از:

۱) حریم خصوصی اطلاعاتی (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات؛ قانون تجارت الکترونیکی ایران مصوب ۱۳۸۴ مواد ۵۸، ۵۹ و ۶۰؛ نوری، ۱۳۸۳، ص ۳۴؛ صادقی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۷؛ مقدس اردبیلی، ۱۴۱۱ ق، ص ۳۴۹؛ نجفی، ۱۴۲۱ ق، ص ۳۲۱)؛

۲) حریم خصوصی ارتباطی (صادقی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۷؛ قانون اساسی، اصل ۲۵)؛

۳) حریم خصوصی جسمانی (اسراء، ۳۲)؛

- ۴) حریم خصوصی منازل و اماکن (خلوت افراد)؛
- ۵) حریم خصوصی متقاضیان کار و کارکنان؛
- ۶) حریم خصوصی در فعالیت‌های رسانه‌ای (انصاری، ۱۳۸۶، ص ۱۵۵)؛
- ۷) حریم خصوصی شخصیتی و کرامتی (بقره، ۱۸۷؛ نوری طبرسی، ۱۴۰۸، ق، ص ۲۰۹؛ حر عاملی، ۱۴۰۹، ق، ص ۱۹۲؛ موسوی خمینی، ۱۳۸۴، ص ۴۷۳)؛
- ۸) حق افراد برای تنها بودن در زندگی خصوصی‌شان (شهریاری، ۱۳۹۷، ص ۱۷)؛
- ۹) حق بر مصون بودن از نظارت و دخالت دولتی؛
- ۱۰) حق بر اینکه امور شخصی و خصوصی افراد بدون اجازه آنها عمومی نشود؛
- ۱۱) حمایت از اشخاص و مکان زندگی آنها از تفتیش، تجسس و ضبط؛
- ۱۲) حمایت از اطلاعات و افکار در برابر اقرار اجباری به جرم؛
- ۱۳) آزادی اندیشه؛
- ۱۴) آزادی از نظارت‌های دیگران؛
- ۱۵) خلوت و تنهایی (انصاری، ۱۳۸۶، ص ۱۳)؛
- ۱۶) حمایت از حیثیت و اعتبار؛
- ۱۷) صمیمیت و نزدیکی و ...

قانون‌گذار اسلامی همواره به حریم خصوصی افراد توجه ویژه‌ای داشته و مسئولیت حقوقی و کیفری و تعزیر را در صورت تعرض و نقض حریم خصوصی افراد، اعم از حریم شخصیتی، ارتباطی، اطلاعاتی و ... متوجه فرد متخلف دانسته است. از نظر امام خمینی^(ره)، حریم خصوصی زندگی افراد دربرگیرنده حوزه‌های اعتقادات (موسوی خمینی، بی‌تا، ص ۱۰۰)، آزادی بیان و قلم (همان، ص ۱۷۸)، آزادی در محل سکونت و کار (همان، ص ۱۰۶)، حوزه مباحات و مستحبات و مکروهات (همان، ص ۳۶۲)، حوزه احکام الزامی اختلافی (همان، ص ۳۶۴) و حوزه امر به معروف و نهی از منکر (همان، ص ۳۶۵) است.

طرح حمایت از حریم خصوصی نیز مصادیق این حق را در عنوان‌های حریم خصوصی منازل

و اماکن خصوصی، حریم خصوصی جسمانی، حریم خصوصی محل کار، حریم خصوصی اطلاعات، حریم خصوصی اطلاعات شخصی و حریم خصوصی ارتباطات تقسیم نموده است.

۲. مفهوم حریم خصوصی نهاد خانواده

اساس مفهوم معاصر حریم خصوصی بین رنسانس و عصر روشنگری ایجاد شده است. در این دوران، توجه به نقش خانواده و حوزه خصوصی آن در ایجاد آرامش و حفظ نظم و حقوق افراد افزایش یافت و اهمیت حریم خصوصی خانواده که قبلاً نسبت به شرف و اعتبار زندگی اجتماعی در درجه دوم بود، بیشتر شد. بالا رفتن اهمیت خانواده به عنوان حوزه اصلی فعالیت‌های خصوصی، اهمیت حریم خصوصی افراد را نیز بیشتر کرد. احساس اینکه روابط شخصی انسان اختصاص به خود او دارد و باید حرمت آن حفظ شود، زاده مفهومی است که اگرچه ریشه‌های مذهبی دارد، ولی به صورت رشدیافته فعلی از دوران رنسانس عقب‌تر نمی‌رود. این مفهوم همان اعتقاد مسیحیت به حاکمیت مطلق خدا و قوانین فطری یا برابری آدمیان در پیشگاه الهی است که در ادیان اسلام و یهود نیز وجود دارد.

مراد از حریم خصوصی خانواده قلمرو و محدوده‌ای از عقاید، احساسات، اعمال، رفتار و ویژگی‌های نهاد خانواده است که برای دیگران آشکار نیست یا در صورت آشکار بودن، خانواده رضایت به آن ندارد و نسبت به ورود، نظارت و نقض آن توسط دیگر افراد واکنش نشان می‌دهد. اصل ۱۸ قانون اساسی اسپانیا اعلام می‌دارد: «۱. حیثیت، حریم شخصی و خانوادگی و وجهه اشخاص تضمین می‌شود؛ ۲. مسکن اشخاص از تعرض مصون است؛ ورود و بازرسی محل سکونت بدون اجازه صاحب ملک یا حکم قضایی، ممنوع است؛ ۳. مجرمانه بودن کلیه وسایل ارتباطی بالاخص نامه‌ها، تلگراف‌ها و تلفن‌ها تضمین می‌شود، مگر به حکم قضایی؛ ۴. قانون حدود استفاده از اطلاعات را برای تضمین حیثیت و حریم‌های شخصی و خانوادگی شهروندان مشخص می‌سازد».^۱

1. <https://rc.majlis.ir>

همچنین اکثر مدارک قاعده ستر با ساختار اثباتی و ارشادی بر رعایت حریم خصوصی تأکید دارند. این روایات بر شناسایی حریم خصوصی به صورت عام دلالت دارند، ولی با احراز ملاک، بر بسیاری از مصادیق حریم خصوصی در مناسبات خانوادگی نیز قابل انطباق هستند؛ به عنوان مثال، قرآن کریم در رعایت حریم خانواده می‌فرماید: «خانواده در داخل خود حریمی دارد که همه ملزم به پاسداشت آن حریم‌اند که بارزترین آن عدم ورود سرزده و عدم تعرض یا اشراف بر ایشان است» (خبار، ۱۳۹۵).

۳. مصادیق حق حریم خصوصی نهاد خانواده

معنای حریم خصوصی زائیده پیچیدگی و فردگرایی هرچه بیشتر در زندگی اجتماعی افراد جامعه ماست. مصداق‌انگاری حریم خصوصی خانوادگی براساس معیار یا معیارهایی باید صورت پذیرد. بدون تردید مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی در شناسایی مصادیق حریم خصوصی در مناسبات خانوادگی بسیار مؤثرند. باید افزود که گرچه فلسفه جعل برخی از موارد، بنابر نگرش اصالت فردی است، می‌توان از طریق تنقیح مناط، این احکام را برای خانواده نیز تسری داد. درواقع فلسفه و هدف حمایت از حریم خصوصی عمدتاً دفاع از آزادی و استقلال فردی و آبرو و حیثیت افراد است که این موارد را نیز می‌توان برای خانواده متصور شد. پس از شناسایی حق حریم خصوصی، باید از مسئولیت حقوقی نقض و تجاوز به این حق سخن گفت.

حمایت از حریم خصوصی از جمله قواعد حقوقی پذیرفته شده در حقوق ایران است؛ اما شناسایی حقوقی مصادیق گوناگون حریم خصوصی در مناسبات و روابط اعضای خانواده نیازمند گذر بخشی آن از آموزه‌های اخلاقی به الزامات حقوقی است که باید با دقت و ظرافت متناسب با نهاد خانواده و استواری آن صورت پذیرد. وجدان اخلاقی تجاوز به حریم خصوصی نهاد خانواده را برنمی‌تابد و مرتکب آن را مستوجب مذمت و تقبیح می‌داند. همان‌گونه که واضح است، باید مصداق‌انگاری حریم خصوصی را قوانین عادی و خاص انجام دهند که این امر از سوی متولیان مورد غفلت قرار گرفته است.

به هر حال، لزوم رعایت حریم خصوصی نهاد خانواده ضروری به نظر می‌رسد تا جایی که در موارد محاکمه نیز، اصل رازداری امور خانوادگی و نیز رعایت حریم خانواده از جنبه فیزیکی اطلاعاتی و سایر زمینه‌ها ضروری مورد توجه قرار گرفته است تا از این حیث، حرمت خانواده رعایت گردد. علی‌رغم آنکه در اصل ۱۶۵ قانون اساسی آمده است: «محاکمات علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است»؛ ولی براساس ماده ۲۴ قانون حمایت خانواده سال ۱۳۵۳، رسیدگی به امور خانوادگی در دادگاه بدون حضور تماشاچی صورت می‌گیرد. این تقیید به علت اصل محرمانگی در روابط خانوادگی و عدم مصلحت انتشار جریان زندگی در بین افرادی که اطلاعات آنان هیچ‌گونه ضرورتی ندارد و نیز کمکی به حل مسئله یا استحکام خانواده نخواهد داشت، پیش‌بینی شده است (شهریاری، ۱۳۹۷، ص ۳۲۷). در واقع زندگی خصوصی دامنه وسیعی دارد و می‌توان هر آنچه را که به دیگران مربوط نیست و با زندگی امور دیگران ارتباط ندارد، جزء زندگی خصوصی دانست که امور خانوادگی هم بخشی از زندگی خصوصی به حساب می‌آید.

حریم مکانی خانواده (ممنوعیت ورود غیر بدون اذن به خانه و حق دفاع از حریم خانواده)، حق استقلال عمل خانوارها (ممنوعیت مداخله نامعقول خانواده‌های زوجین و دولت در زندگی خانوادگی)، حریم خصوصی کرامت خانواده (ممنوعیت هجو، قذف و انتساب القاب ناپسند به خانواده) و حریم اطلاعاتی خانواده (کنترل بر اسرار و اطلاعات خانوادگی، حریم جنسی شامل نهی از پرس‌وجو نسبت به روابط جنسی دیگران و دخالت دولت در فرزندآوری، منع از تجسس در امور خانوادگی) از جمله موارد حریم اطلاعاتی خانواده محسوب می‌شود و همان‌گونه که در تعالیم اسلامی بدان اشاره شده، دفاع از حریم خانواده بر اعضای آن و بر حکومت اسلامی واجب است که در اولویت مصالح جامعه قرار گیرد و اگر کسی در این راه کشته شود، شهید محسوب می‌گردد.

تبیین تفصیلی هر یک از مصادیق حریم خصوصی خانواده نوشتار دیگری را ایجاب می‌نماید. پژوهش حاضر به صورت مختصر، به هر کدام از این مصادیق، در فقه اسلامی و حقوق ایران

می‌پردازد.

۱-۴. حریم مکانی خانواده

به‌طور کلی، در حریم مکانی خانواده از قواعدی بحث می‌شود که در محیط زندگی افراد آسایش و آرامش را ضمانت می‌کند. از جمله مصادیق حریم مکانی خانواده می‌توان به ممنوعیت ورود غیر بدون اذن به خانه و حق دفاع از حریم خانواده اشاره نمود. به عبارت دیگر، خانواده‌ها انتظار استفاده آزادانه و اطمینان از عدم تعرض، نظارت و تجسس اشخاص ثالث به ملک خود را دارند. اصل ۲۲ قانون اساسی و ماده ۵۸۰ قانون مجازات اسلامی احکام ورود به منازل را بیان کرده است. البته باید افزود که اگرچه احکام مزبور مختص به خانواده نمی‌باشد و شامل زندگی به‌صورت انفرادی، دسته‌جمعی و ... هم می‌شود، اما یکی از مصادیق بارز آن زندگی به‌صورت خانوادگی است. در قوانین اساسی اغلب کشورهای جهان، ضمن آنکه حریم خصوصی اشخاص به‌شدت محافظت شده، مجال قانون‌گذاری نیز برای موارد لازم و استثنایی فراهم گردیده است.

اصل ۱۳ قانون اساسی آلمان، اصل ۳۲ قانون اساسی رومانی، اصل ۳۱ قانون اساسی سوریه، اصل ۲۲ قانون اساسی تاجیکستان، اصل ۱۴ قانون اساسی ایتالیا، اصل ۴۰ قانون اساسی الجزایر و اصل ۱۸ قانون اساسی اسپانیا خانه، منزل، اقامتگاه و محل سکونت را از تجاوز مصون می‌داند و هیچ‌کس بدون اجازه نمی‌تواند وارد مسکن کسی شود و بازرسی منزل را فقط در شرایط خاصی مجاز اعلام کرده است. به‌موجب اصل ۳۵ قانون اساسی ژاپن، ورود به منازل ممنوع است. اصل ۱۸ قانون اساسی اسپانیا نیز اعلام می‌دارد: «حیثیت، حریم شخصی و خانوادگی و وجهه اشخاص تضمین می‌شود و مسکن اشخاص از تعرض مصون است. ورود و بازرسی محل سکونت بدون اجازه صاحب ملک یا حکم قضایی ممنوع است. محرمانه بودن کلیه وسایل ارتباطی، به‌خصوص نامه‌ها، تلگراف‌ها و تلفن‌ها تضمین می‌شود، مگر به حکم قضایی».

۱-۴-۱. مستندات فقهی حریم مکانی خانواده

در تعالیم اخلاقی و حقوقی اسلام، آیات و روایات اختصاصی حریم خصوصی خانوادگی یافت می‌شود که در ادامه به برخی از آنها می‌پردازیم:

قرآن در آیات ۲۷ - ۲۹ سوره نور، به حریم خصوصی منزل پرداخته است. آیه دال بر شناسایی خانه و خانواده به عنوان حریم خصوصی است؛ همچنان که پیامبر (ص) به لزوم اذن در هنگام ورود به منزل تأکید کرده اند؛ بنابر این آیات، هیچ کس حق ندارد بدون اطلاع و اجازه قبلی به منزل دیگری وارد شود، آن چنان که در زمان جاهلیت بین اعراب مرسوم بوده است. این حکم در بردارنده صیانت از جنبه مادی و معنوی خانواده است که نتیجه رعایت آن به تزکیه جامعه منتهی می شود. آیه ۱۸۹ سوره بقره نیز ورود از در خانه را کار نیک می داند و ورود از پشت خانه ها را ناشایست تلقی کرده است.

یکی از ادله روایی در لزوم رعایت حریم خصوصی، نهی صریح نبوی از اطلاع یابی و حریم شکنی افراد در محل سکونت است. خانه یا مکانی که انسان در آن زندگی می کند، حتماً حریمی است که انتظار دارد دیگران هیچ گاه بدون اذن در آن وارد نشوند و از آن اطلاع یابی نکنند. در کتب روایی، مبحثی تحت عنوان «النظر الی دار الغیر بغیر اذنه» وجود دارد (مامقانی، ۱۳۴۴، ص ۷۵). علاوه بر آن، پیامبر (ص) سرک کشنده به خانه همسایه را سزاوار آتش می داند. (اصفهان، ۱۴۱۰ ق، ص ۳۷). در روایتی، حضرت علی (ع) بر منع ورود به جز از در خانه تأکید کرده اند. پس اگر کسی غیر از در خانه وارد شود، دزد و سارق نامیده می شود.

حدیث لاضرر نیز از سری روایت هایی است که در حریم مکانی خانواده می تواند مورد استناد قرار گیرد. هنگامی که سمره بن جندب جهت رسیدگی به درخت خود بدون اجازه وارد ملک انصاری می شد، پیامبر (ص) در این مورد، حکم به کندن درخت دادند (محقق داماد، ۱۴۰۶ ق، ص ۱۳۴؛ کلینی، ۱۴۰۷ ق، ص ۲۹۴؛ حر عاملی، ۱۴۰۹ ق، ص ۴۲۹). در اینجا که مرد انصاری به عنوان مدافع خانواده اش به محضر رسول اکرم (ص) شکایت برد، می بینیم پیامبر (ص) حق را به مرد انصاری داده، از ورود غیر بدون اجازه، هر چند به دلیل موجه، نهی کردند؛ بنابراین می توان این روایت را در تصدیق گفتار خود، که اثبات حریم خصوصی برای خانواده است، مورد استناد قرار دهیم. حرمت ورود به منزل دیگران بدون اذن آنها در بادی امر، خود حریم خصوصی منازل و اماکن محسوب می گردد، ولی در حقیقت، این مداخله در ملک دیگری اگر

در معنای صرفاً فیزیکی‌اش معنی شود، تحت عناوین غضب و تصرف عدوانی قابل بررسی است. ولی شاید از عمده دلایل ناخوشایندی افراد در اشراف غیر نسبت به منزل ایشان (حتی هنگامی که در منزل حضور ندارند)، کسب اطلاع و دستیابی به امور محرمانه و اسرار است. چنان‌که مشهود می‌باشد، روایات ذکر شده و روایات فراوان دیگری که در این زمینه (ممنوعیت ورود به منزل غیر و لزوم اذن پیش از ورود) موجود است و نیز مدارک قاعده ستر، جملگی بر رعایت حریم خصوصی دلالت و تأکید دارند (متظری، ۱۳۷۱، ص ۲۹۷؛ محمدی ری‌شهری، ۱۳۵۹، ص ۳۹۰). همچنین روایاتی که به خانواده اشاره‌ای نشده است، با احراز ملاک بر بسیاری از مصادیق حریم خصوصی خانواده قابل انطباق‌اند.

بنابر نهی‌های صریح موجود در روایات، فقها به وجوب دفاع از حریم خصوصی در این موارد فتوا داده‌اند (حلی، ۱۴۰۸ ق، ص ۱۷۶؛ عاملی، ۱۴۱۰ ق، ص ۳۵۲؛ نجفی، ۱۴۲۱ ق، صص ۶۵۰ - ۶۶۰) و با استقرا در آرای فقیهان در زمینه حرمت نظاره بر منازل، افشای اسرار و عیوب، می‌توان به اجماع آنان در وجوب رعایت برخی مصادیق حریم خصوصی فی‌الجمله اذعان نمود. فقها در مورد کیفیت دفع و دفاع از حریم، مراتبی را برمی‌شمرند که رعایت آنها واجب است (همان‌جا)؛ به‌عنوان مثال، این دفع باید به آسان‌ترین روش باشد.

در عبارات شهید ثانی آمده است: «انسان حق دارد در حد توان از جان و حریم و مال خویش در برابر محارب و مهاجم و دزد و مانند آنها دفاع کند» (عاملی، ۱۴۱۰ ق، صص ۴۹ و ۳۵۲؛ حلی، ۱۴۰۸ ق، ص ۱۷۶؛ نجفی، ۱۴۲۱ ق، صص ۶۵۰ - ۶۶۰). امام خمینی^(ره) دفاع در مقابل کسی که بر عورات دیگران سرک می‌کشد، واجب می‌داند، هرچند این دفاع با کتک، سنگ و چیزهای دیگر کشته‌شده باشد و خون کشته‌شده را هدر می‌داند (موسوی خمینی، ۱۳۸۴، صص ۴۹۱ و ۴۹۲). مقام معظم رهبری ورود به حریم خصوصی افراد بدون اجازه را — هرچند عنوان تجسس صادق نباشد — جایز ندانسته و گرفتن فیلم و عکس به‌صورت مخفیانه را حرام و پخش آن را حرام دوم اعلام کرده است.

ملاک حکم مذکور در نهاد خانواده آن است که ورود دیگر افراد در مسائل خانوادگی باید

با دلیل موجه در موارد خاصی همراه باشد؛ برای مثال، در فرض انحلال خانواده، به حکم صریح آیه قرآن و قانون مدنی، می‌بایست حکم و داوری انتخاب شود؛ ولی در دیگر موارد دعوی خانوادگی، دخالت افراد یا سازمان‌های دیگر تجویز نشده است؛ بنابراین اگر فردی از اسرار خانواده دیگری اطلاع پیدا کند، نباید آن را افشا کند؛ زیرا این کار او ورود به حریم خصوصی دیگران و موجب عذاب دنیوی و اخروی خواهد بود. این ممنوعیت تا جایی ادامه دارد که فقیهان در بحث حقوقی می‌گویند: اگر شخصی مشرف بر خانه دیگری باشد، باید او را از این کار بازداشت و در صورت عدم توجه فرد، باید او را با سنگ‌ریزه زجر نمود. البته اعمال این راهکار تنها در چارچوب قوانین و همراه با حفظ انتظامات عمومی جامعه و بنابر اقتضائات موجود نظام دادرسی است. در آیات قرآن و سنت اسلامی، ورود به منازل اشخاص منوط به استیناس و استیذان (دو شرط بسیار مهم در تفتیش و بازرسی از منازل اشخاص) است که از مقتضیات دادرسی عادلانه به شمار می‌رود. قرآن صراحتاً از ورود بدون اجازه به منزل دیگران منع کرده و در صورت اجازه صاحب‌خانه نیز، ورود را از در ورودی مجاز دانسته است (همان، ص ۱۳).

۴-۱-۲. مستندات حقوقی حریم مکانی خانواده

در اصل ۲۲ قانون اساسی، حریم خصوصی (که یکی از مصادیق آن مسکن می‌باشد) مورد تأکید قرار گرفته است. در قانون آیین دادرسی در امور کیفری، مواد ۱۳۳ و ۱۳۷ الی ۱۴۵ به تفتیش و حریم خصوصی منزل با سخت‌گیری پرداخته است. همچنین قانون مجازات اسلامی در فصل بیست‌وششم خود در ضمن مواد ۶۹۰ الی ۶۹۶، از هتک حرمت منازل و املاک غیر سخن گفته و ضمانت‌اجرایی کیفری و مجازات‌هایی را نیز برای نقض این موارد تعیین کرده است. در خصوص نحوه ورود به حریم نیز بخشنامه‌ای توسط قوه قضائیه^۱ منتشر شده است. همه این مواد، مأموران تفتیش و بازرسی منازل را از خودسری و هرگونه اقدام غیرضروری که

۱. به شماره ۱۲۶۷۰ / ۷۸ / ۱ - ۸۱/۱۲/۱

منتهی به نقض حریم خصوصی منازل شود، ممنوع کرده و اجازه ورود به منازل تحت شرایط و ضوابط خاص با دستور مرجع قضایی و رعایت شرایط خاص (از جمله ممنوعیت ورود شبانه به منزل، اجازه صاحب منزل و ...) داده شده است.

روشن است که این موارد حافظ آسایش و آرامش خانواده و احترام به حریم منازل به عنوان محل آرامش شبانه‌گاهی افراد و خانواده می‌باشد. حکم این ماده اختصاصاً و صرفاً در مورد منازل است و اماکن و اشیا را شامل نمی‌شود. پیداست که تقطیس اماکن و اشیا را می‌توان در شب نیز همانند روز به انجام رساند و خصوصیت و حرمت خاصی که اماکن و اشیا در شب برای تقطیس داشته باشد، مورد نظر ماده ۱۰۰ نبوده است.

حق برخورداری از مصونیت خانه و خانواده از تهاجمات نظامی که در بند ۱۲۷ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران به صراحت از آن یاد شده، ناظر به حریم مکانی خانواده است؛ چرا که خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماع، به لحاظ اینکه مهم‌ترین کانون عواطف انسان‌ها و نخستین پایگاه تعلیم و تربیت آنهاست، از ارزش و احترام ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ لذا در هنگام وقوع جنگ، که معمولاً صحنه اقدام نظامیان است، خانه و خانواده افراد باید از تهاجمات نظامی در امان باشد (آیت‌اللهی، ۱۳۹۱، ص ۲۲۷).

طبق ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر، اقامتگاه نیز جزء مصادیق حریم خصوصی افراد محسوب شده و تحقیق و تفحص در آن ممنوع است. قانون ایران نیز آن را در ردیف مصادیق حریم خصوصی اشخاص آورده است و حکم ماده را شامل آن هم می‌داند. اقامتگاه اشخاص برابر ماده ۱۲ قانون مزبور، قابل تحقیق و تفحص نمی‌باشد و شخص حق دارد آن را به هر کس که تمایل دارد، اعلام نماید و تکلیفی در اعلام اقامتگاه خود به دیگران ندارد؛ مگر آنکه مقررات داخلی کشورها به اعلام یا تغییر اقامتگاه تعهد کرده باشند. در غیر این صورت، اقامتگاه جزء حریم خصوصی شخصی و غیر قابل تعرض است.

ماده ۱۸ اعلامیه مذکور به حرمت داشتن مسکن اشاره دارد و ورود بدون اجازه یا غیر مشروع، تخریب، مصادره و ویران کردن آن را فارغ از هر قید و بندی ممنوع کرده است و این حکم

اختصاص به مالک آن حریم ندارد؛ بلکه به ساکنین حریم مربوط می‌باشد. به عبارت دیگر، حریم مسکن از آن ساکنان آن است و نباید ید مالکانه یا غاصبانه در حریم خصوصی ساکن قرار گیرد. هر آن کس که داخل مسکن است، خواه مالک شرعی و قانونی باشد یا نباشد، حریمش محترم و محفوظ می‌باشد و برای ورود به آن، نیاز به اجازه قانون است که قبل تر به منبع برگرفته شده آن (که آیات ۲۷ و ۲۸ سوره نور می‌باشد) اشاره کردیم.

طرح حمایت از حریم خصوصی به حریم خصوصی جسمانی، منازل، محل کار، حریم خصوصی اطلاعات، اطلاعات شخصی در فعالیتهای رسانه‌ها، حریم خصوصی و مسئولیت‌های ناشی از نقض حریم خصوصی توجه شده است و نیز بیان می‌کند که ارائه‌دهندگان خدمات عمومی ارتباطات اینترنتی باید کلیه تدابیر فنی و اداری را برای تأمین امنیت و خدمات خود فراهم آورند. در ماده ۱۲۷ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران، صراحتاً مصونیت خانه و خانواده از تهاجمات نظامی مطرح شده است.

امام خمینی^(ره) در فرمان هشت ماده‌ای خود ضمن ممنوعیت از ورود به منازل افراد بدون اذن صاحب‌خانه به رازداری و ممانعت از فاش ساختن اسرار مردم توسط مأموران قضایی در هنگام ورود به منزل شخصی افراد خبر می‌دهد و قضات را از حکم دادن ورود به منازلی که خانه امن و تیمی و محل توطئه علیه نظام نباشد، منع کرده است.

باید توجه داشت که حکم اولیه فقهی ورود به حریم خصوصی افراد «حرمت» می‌باشد و صرفاً در موارد خاص و با اذن حاکم اسلامی اجازه ورود به حریم خصوصی افراد داده می‌شود؛ لذا چنانچه ورود به حریم خصوصی افراد بدون وجود مجوز قانونی انجام پذیرد، با مسئولیت کیفری مواجه خواهد بود. همچنین اگر مداخله در حریم خصوصی هرچند با مجوز قانونی، با ایجاد ضرر و زیان همراه باشد، مسئولیت مدنی جبران خسارات مالی وجود خواهد داشت.

۲-۴. حریم اطلاعاتی خانواده

حریم اطلاعات که به حفاظت اطلاعات نیز معروف است، شامل کلیه اطلاعات هر فرد، اعم از اطلاعات هویت، احوال شخصی، وضعیت فردی، عقاید و باورها، پست الکترونیکی، عکس، فیلم، صوت، تصویر و عادات رفتاری و فردی از قبیل نام و نام خانوادگی، محل و تاریخ تولد،

ازدواج، طلاق، مشخصات همسر، والدین و فرزندان، نسبت خانوادگی، ناراحتی‌های جسمی و روحی، شماره حساب بانکی و رمز عبور، محل کار و سکونت و همچنین اطلاعات شخصی مربوط به انجام امور تجاری، شغلی، تحصیلی، مالی، آموزشی، اداری، پزشکی، حقوقی و ... با هر نوع داده‌ای (چه به صورت صوت، تصویر، فیلم، نوشته، نشانه، نقشه، اعداد یا ترکیبی از آنها که در اسناد مندرج باشد و چه به صورت نرم‌افزاری ذخیره گردیده یا با هر وسیله دیگری ضبط شده باشد) است (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات).

بنابراین به قواعد حاکم بر نحوه پردازش داده‌ها و اطلاعات مربوط به اشخاص را حریم خصوصی اطلاعاتی می‌نامند (نوری، ۱۳۸۳، ص ۳۴). همه این موارد می‌بایست تحت قواعد مربوط به حمایت داده پردازش شوند و هرگونه تخلفی از قواعد مزبور به منزله نقض حریم اطلاعاتی اشخاص تلقی می‌شود (صادقی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۷). دولت‌های عضو میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶، زندگانی خصوصی یا امور خانوادگی یا محل سکونت یا مراسلات را به رسمیت می‌شناسند و کسی نباید در معرض دخالت خودسرانه واقع شود. همچنین به حیثیت و حسن شهرت هیچ‌کس نمی‌توان حمله کرد. هرکس حق دارد در این‌گونه دخالت‌ها یا این‌گونه تجاوزها از پشتیبانی قانون برخوردار باشد (ماده ۱۲ حقوق بشر). کنترل بر اسرار و اطلاعات خانوادگی، حفظ و صیانت از حریم جنسی و منع از تجسس در امور خانوادگی نمونه‌هایی از حریم اطلاعاتی خانواده‌هاست که می‌بایست در تمامی سطوح مورد توجه قرار گیرد.

۴-۲-۱. مستندات فقهی حریم اطلاعاتی خانواده

در فقه به رعایت حریم خصوصی اطلاعاتی افراد و عدم ورود و اشاعه اسرار آنها توجه شده است؛ تا جایی که برخی از فقیهان افشای سر مؤمن را موجب سقوط عدالت دانسته‌اند (مقدس اردبیلی، ۱۴۱۱ ق، ص ۳۴۹). علاوه بر این، احادیث مربوط به پوشاندن عیوب دیگران، نهی از کشف عیوب دیگران، ممنوعیت استراق سمع و بصر، منع از سوءظن (حجرات، ۱۲؛ موسوی خمینی، ۱۳۷۱، ص ۳۰۳؛ حر عاملی، ۱۴۰۹ ق، ص ۲۱)، دعوت به حسن ظن، ممنوعیت نیمه، غیبت و تجسس (طباطبایی، ۱۴۱۲ ق، ص ۴۸۴)، نهی از پرس‌وجو نسبت به روابط جنسی

دیگران، افشا و هتک سرّی که دارنده آن افشای آن را برای دیگران نمی‌پسندد (منتظری، ۱۳۷۱، ص ۲۸۳)، جملگی بر حریم اطلاعاتی خانواده دلالت دارند که در نهایت، برای نقض این موارد تعزیر و جبران خسارت دنیوی و اخروی در نظر گرفته شده است (نقیبی، ۱۳۸۹، ص ۶)؛ تا آنجا که رسول اکرم (ص) از عذاب دردناک برای گوش دادن به مکالمه دیگران بی‌اذن و رضایتشان خبر داده و از استراق سمع نهی کرده‌اند (حر عاملی، ۱۴۰۹، ق، ص ۲۱). در حدیث دیگر نیز، پیامبر (ص) پوشیدن عیوب افراد را همانند نجات زنده‌به‌گور می‌دانند (سجستانی، ۱۴۱۰، ق، ص ۴۵۴). روایات متعدد دیگری نیز در این موضوع وارد شده است که برای اختصار از نقل آن خودداری می‌کنیم (ر. ک. الحرائی، ۱۴۰۴، ق، ص ۳۱۷؛ کلینی، ۱۴۰۷، ق، ص ۳۵۴؛ علی بن ابی‌طالب (ع)، بی‌تا، ص ۶۰۰؛ محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۴، ص ۳۹۱).

نکته حائز اهمیت این است که کنترل اسرار و اطلاعات در فقه تا حدی است که نه تنها افراد دیگر مجاز به فاش کردن اطلاعات نیستند، بلکه آموزه‌های فقهی، خود شخص را نیز از شکستن حریم خصوصی خویش و آشکار کردن گناهی که در خفا انجام داده، حتی به قصد اجرای مجازات، بر حذر داشته‌اند و رعایت این موارد از وجوه تمایز اسلام با سایر نظام‌هایی است که شخص می‌تواند با اراده آزادی یا توافق قبلی نسبت به نقض حریم خصوصی خود اقدام کند. پیشنهاد اسلام در چنین مواردی توبه است و افشای آن را حرام می‌داند. همچنین از نظر شیخ انصاری، تردیدی از جانب نقل و عقل نیست که پخش و افشای آنچه سبب خواری مؤمنان و از دست دادن حیثیت اجتماعی آنان می‌شود، حرام است (انصاری، ۱۴۲۸، ق، ص ۳۲۷).

موارد ذکر شده جملگی ناظر به اهمیت مسئله عدم مداخله در امور دیگران و ممنوعیت نقض حریم افراد در فقه است که می‌تواند مورد استناد برای کنترل اسرار و اطلاعات خانوادگی نیز قرار گیرد؛ به این صورت که تأکید اسلام بر منع تجسس و افشای اسرار و اطلاعات مبتنی است بر حیثیتی که هر فرد می‌بایست در جامعه دارا باشد. از آنجایی که حیثیت خانوادگی حیثیت فرد نیز می‌باشد، می‌توان این احکام را به خانواده نیز تسری داد و چنین استنباط کرد که اسرار و اطلاعات خانوادگی با استناد به آیه قرآن و روایات و همچنین عقل که علت اصلی

حفظ حریم خصوصی افراد است و افشای اطلاعات و اسرار را ظلم و قبیح می‌داند، تا حد ممکن باید از دیگر افراد پوشیده بماند.

همچنین باید متذکر شد که در فقه امامیه کور کردن دو چشم دیه کامل و کور کردن یک چشم نصف دیه انسان را دارد؛ اما در صورت نگاه خائنانه و دید زدن خانه‌ها و اسرار و نوامیس خانه و در نتیجه نقض حریم خصوصی افراد، دیه ساقط می‌شود که از این امر، اهمیت حریم خصوصی در فقه مشخص می‌شود. موارد متعدد دیگری نیز در فقه موجود است که از استقرای موارد می‌توان به اجماع فقها در زمینه‌های حرمت نظاره به منازل، افشای اسرار و عیوب و در نهایت وجوب رعایت حریم خصوصی فرد و خانواده پی برد (نقیبی، ۱۳۸۹، ص ۱۸).

۴-۲-۲. مستندات حقوقی حریم اطلاعاتی خانواده

حق افراد از برخورداری از محاکم خاص خانواده در جهت حفظ اسرار، ایجاد صلح و سازش در خانواده و تسهیل در حل و فصل اختلافات (بند ۱۳۳ قانون حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران) نشانگر اهمیت موضوع حریم اطلاعاتی خانواده برای قانون‌گذار می‌باشد. در واقع مشکلات و اختلافات خانوادگی از جهت تأثیری که بر سرنوشت افراد و تأمین سلامت روحی و جسمی افراد دارند، از اهمیت خاصی برخوردارند؛ لذا باید تدابیری اندیشیده شود و به این امور، با حفظ اسرار و با رعایت مصلحت فردی و خانوادگی اشخاص، به‌طور سریع رسیدگی شود تا میزان آسیب دیدگی روانی و اجتماعی افراد هنگام بروز چنین اختلافاتی به حداقل برسد. به همین منظور، برای دعاوی خانوادگی، مانند دعاوی مربوط به نکاح، طلاق، فسخ نکاح، مهریه، نفقه، حضانت، نسب و ... محاکم خاصی معین شده است. همچنین قضات رسیدگی‌کننده به این موضوعات نیز باید واجد شرایطی از جمله تأهل و داشتن سابقه کار قضایی باشند. در کنار محاکم خاص خانوادگی، وجود واحدهای ارشاد و امداد و ارائه خدمات مشاوره‌ای برای برقراری صلح و آشتی و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بسیار مفید به نظر می‌رسد که مستلزم بهره‌مندی از نظرات افراد کارشناس و صاحب‌نظر در علوم روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، حقوق و ... است (آیت‌اللهی، ۱۳۹۱، صص ۲۳۳ و ۲۳۴).

مهم‌ترین نکات فرمان هشت‌ماده‌ای امام خمینی^(ره) ممنوعیت تجسس و دنبال اسرار مردم بودن و فاش ساختن اسرار است. اصل ۲۵ قانون اساسی نقض حریم اطلاعاتی را ممنوع دانسته است. مطابق ماده ۱۷ قانون جرایم رایانه‌ای، انتشار اسرار خانوادگی اعم از صوت فیلم و ... بدون رضایت فرد، به طوری که موجب ضرر یا هتک حیثیت فرد شود، مجازات دارد.

ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به زندگی خصوصی یا امور خانوادگی هر فرد یا محل سکونت و اقامتگاه او صراحتاً اشاره نموده است. ماده مزبور با این مجوز، به دفاع از حقوق عمومی در مقابل بخشی از حقوق خصوصی افراد پرداخته است. این ماده تا حدودی همان پیام ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر را دارد؛ با این تفاوت که این ماده پای قوانین را به میان کشیده و ورود به حریم خصوصی افراد را با مجوز قانون قبول نموده است و مداخلاتی را که وفق قانون باشد، نقض حریم خصوصی نمی‌داند و به نوعی، قوای عمومی و قانونی را در ورود به حریم خصوصی افراد، اعم از اقامتگاه و مکاتبات زندگی خصوصی و خانوادگی محق می‌داند. برابر ماده، هرگاه قانون اجازه ورود به حریم خصوصی اشخاص را صادر نماید، شخص نمی‌تواند در مقابل آن مقاومت کرده، به حراست از حریم خصوصی خود برخیزد؛ زیرا این امر با اراده و خواست قانون صورت گرفته است و قانون انعکاس و تجسم و بیان اراده عمومی است (ماده ۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر و شهروند فرانسه). همچنین نمی‌توان به بهانه دفاع از حریم خصوصی، مانع از اعمال اراده عمومی گردید، اما می‌توان نحوه عمل اراده عمومی را مشخص و قانونمند نمود. بند ۲ ماده ۱۷ به افراد حق می‌دهد که در مقابل تعرضات غیرقانونی به حریم خصوصی آنها اقدام نماید؛ به شرطی که این تعرضات غیرقانونی باشند. بنابراین چنانچه تفتیش منازل به دستور قاضی و به موجب قانون باشد، حریمی برای شخصی باقی نخواهد ماند تا آن را خصوصی قلمداد کرده، به دفاع از آن برخیزد. در اینجا است که دفاع از حریم، مقاومت در مقابل قانون محسوب می‌گردد و حمایت نخواهد شد.

در اصول ۲۳ و ۲۵ قانون اساسی، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع اعلام شده است. ماده ۲۳ آیین دادرسی کیفری نیز در زمینه شناسایی حریم خصوصی است. قانون مجازات

اسلامی در مواد ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۵، ۵۸۰، ۵۸۲، ۶۰۴، ۶۴۸، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۴ و ۶۹۸ حریم خصوصی اطلاعاتی را مورد حمایت قرار داده است. محرمانگی و پنهان ساختن برخی امور خانوادگی از دیگران از نکات مورد توجه این مواد است.

در بخشنامه قوه قضائیه به مراجع قضایی، انتظامی و اطلاعاتی کشور^۱ با این مقدمه آغاز می‌شود: «از آنجا که حفظ کرامت و ارزش والای انسانی و احترام به آزادی‌های مشروع و حقوق شهروندی و رعایت اصول و ارزش‌های اسلامی در گرو اقدامات صحیح و عادلانه و مسئولان قضایی، انتظامی و اطلاعاتی کشور می‌باشد، توجه کلیه قضات شریف، ضابطین، بازجویان و ناظران زندان‌ها و بازداشتگاه‌های سراسر کشور وظایفی بر عهده دارند...». در ماده ۸ این قانون، عکس‌های فامیلی و فیلم‌های خانوادگی و ضبط بی‌مورد آنها جهت بازبینی و معاینات محلی برای دستگیری متهمان فراری منع شده است.

دسترسی محدود دیگران به انسان و توانایی ایجاد مانع در برابر دسترسی ناخواسته و ناخوانده به خانواده نیز از دیگر مصادیق این موضوع است. در ماده ۱۰۰ قانون برنامه چهارم توسعه، دولت موظف گردیده که به منظور ارتقای حقوق انسانی و استقرار زمینه‌های رشد و تعالی و احساس امنیت فردی و اجتماعی در جامعه و...، منشور حقوق شهروندی را با محورهایی چند — که یکی از آنها حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد است — تنظیم کند و به تصویب مراجع ذی‌ربط برساند. بنابراین حفظ حریم خصوصی افراد و تهیه سازوکارهای مختلف آن و ایجاد زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و قانونی حفاظت از حریم خصوصی جزء وظایف اولیه دولت می‌باشد. ماده ۱۳۰ قانون مذکور، مشابه همین وظیفه را در بند «ه» به عهده قوه قضائیه گذاشته است و آن را موظف گردانیده تا لایحه حفظ و ارتقای حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد را در راستای اجرای اصل ۲۰ قانون اساسی تهیه کرده، به تصویب مراجع ذی‌صلاح برساند.

۱. به شماره ۷۱۶/۸۲ - ۱/۲۰ - ۸۳/۱

قانون احترام آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، قانون تجارت الکترونیکی ایران، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آیین‌نامه اجرایی این قانون از جمله تلاش‌های دیگر قانون‌گذار در شناسایی حق حریم خصوصی افراد می‌باشد. ماده ۱۳۳ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز حق برخورداری از محاکم خاص خانواده در جهت حفظ اسرار را مورد تأکید قرار داده است.

در کنگره حقوق‌دانان، که در سال ۱۹۷۷م در استکهلم منعقد شده، کنگره احترام زندگی خصوصی را برای سعادت بشر لازم شمرده و از آن تعریف جامعی به دست می‌دهد که حایز اهمیت است. در قطعنامه‌های این کنگره چنین آمده است: «حق فرد است که از او در مقابل افشای بی‌موقع امور ناراحت‌کننده مربوط به زندگی خصوصی‌اش همانند استفاده از اسم، هویت و عکس، هرگونه فعالیت به‌منظور جاسوسی کردن از او، در کمین نشستن و او را تحت نظر قرار دادن و عرصه را بر او تنگ کردن، استفاده با سوءنیت از مخابرات کتبی یا شفاهی، افشای اطلاعاتی که او داده یا گرفته برخلاف قاعده حفظ اسرار مربوط به شغل و حرفه شخص، حمایت بشود».

۳-۴. حریم خصوصی کرامت خانواده

حفظ حریم خصوصی یکی از راه‌های حفاظت و پاسداری کرامت و شأن انسانی است. ممنوعیت هجو، قذف و انتساب القاب ناپسند به خانواده نیز، که مستنبط از وجوب حفظ کرامت خانواده در راستای اهداف خانواده است، از مصادیق بارز این حق خانواده می‌باشد. در فقه و حقوق، به این مورد توجه ویژه‌ای شده است که مختصراً به آن در این قسمت پرداخته می‌شود.

۳-۴-۱. مستندات فقهی حریم خصوصی کرامت خانواده

عزت و شأن انسانی ودیعه الهی است (اسراء، ۷۰) که هیچ کس حق اضرار به آن و به شخصیت انسانی را ندارد. به عبارت دیگر، شخصیت انسان یکی از موارد مهم حریم خصوصی است. اگرچه نقض هر یک از انواع حریم خصوصی به‌نوعی تجاوز به حریم شخصیت افراد می‌باشد، در مواردی شخصیت افراد مستقیماً مورد تهدید قرار می‌گیرد. خدشه وارد کردن به حریم شخصیت انسانی دارای ضمانت‌اجرای دنیوی و اخروی است. اسرار پوشیده انسان‌ها

منطقه ممنوعه‌ای است که قابل جستجو و تفتیش نیست. لذا حکم اولیه جستجو و تفتیش اسرار انسان‌ها حرمت است، مگر در صورت وجود مصلحت بالاتر، اعم از مصالح بیضه اسلامی با وجود شرایط خاص یا اقتضای ادله خاص که به شرایط استثنا در موارد عادی توجهی نمی‌شود. قرآن کریم همسران را پوششی برای یکدیگر معرفی نموده است و انتظار دارد معایب اخلاقی و اسرار شخصیتی یکدیگر را از دسترسی و آشکار نمودن حفظ کنند (بقره، ۱۸۷). شیخ انصاری معتقد است که ظاهر روایات منع سب، لعن و هجو نشان می‌دهد که در تحقق این موارد، مواجهه شخص سب‌شده شرط نیست، اما قصد اهانت و تخفیف شخصیت دیگری لازم است. نهی از غیبت در واقع ایجاد مصونیت لازم برای حریم خصوصی شخصیت افراد می‌باشد و روایاتی که از سب، هجو و قذف منع کرده‌اند نیز، برای حفظ حرمت انسان است؛ چنان‌که دشنام دادن مؤمن، فسق به شمار آمده است. همچنین روایات متضمن ممنوعیت اشاعه فحشا و هتک ستر بر شناسایی حریم خصوصی دلالت دارد؛ چنان‌که پیامبر گرامی اسلام (ص) اشاعه‌کننده فحشا را همانند به‌وجودآورده آن می‌دانند (موسوی خمینی، ۱۳۶۸، ص ۲۹۴). آیه ۱۸۷ سوره بقره نیز بر پوشش عیوب زن و مرد از یکدیگر دلالت دارد. زوج براساس این آیه، لباسی است که نقص‌ها و عیوب پنهان زوجه را پنهان‌تر و عیوب آشکار او را پنهان می‌کند و از حریم خصوصی شخصیت او نگاهبانی و حفاظت می‌کند. همچنین زوجه لباسی است که عیوب آشکار زوج را پنهان و عیوب پنهان او را پنهان‌تر می‌کند و از حریم خصوصی شخصیت او حفاظت می‌کند. ستر و لباس بودن زن و شوهر از عیوب یکدیگر از مصادیق معاشرت به معروف (اصل معروف) به شمار می‌آید. همچنین ممکن است شخص با انتساب یک عیب یا لقب ناپسند به دیگری، امری پوشیده و مستور خانواده فردی را برملا سازد؛ لذا هر یک از عناوین ذکر شده می‌تواند به‌گونه‌ای، وسیله‌ای برای نقض حریم خصوصی محسوب گردد؛ مثلاً با انتساب عنوان ابتر، نازایی و مقطوع‌النسل بودن وی را به اطلاع دیگران برساند. مسلماً در این‌گونه موارد، ملاک‌های عرفی و شخصی می‌تواند در سنجش موضوع مفید واقع شود.

به عبارت دیگر، شخصیت و به تبع آن، کرامت خانوادگی انسان از جمله مصادیق مهم حریم

خصوصی می‌باشند. در مواردی، شخصیت انسان مستقیماً و در پاره‌ای از موارد، شخصیت او به تبع خانواده مورد تهدید قرار می‌گیرد. قرآن کریم همسران را پوششی برای یکدیگر معرفی نموده است و انتظار دارد معایب اخلاقی و اسرار شخصیتی یکدیگر را از دسترسی و آشکار نمودن حفظ نمایند (بقره، ۱۸۷).

همچنین روایات متعدد در لزوم حفظ عرض و آبرو (نوری طبرسی، ۱۴۰۸ ق، ص ۲۰۹)، احترام مال و خون مؤمن (حر عاملی، ۱۴۰۹ ق، ص ۱۹۲)، ممنوعیت نسبت دادن اعمال منافی عفت و جریحه‌دار نمودن شرافت و حیثیت فردی و خانوادگی مانند قذف، افترا و تهمت‌های ناروا، فحش و ناسزاگویی (موسوی خمینی، ۱۳۸۴، ص ۴۷۳) و قرار دادن تعزیر برای این موارد از جمله موارد حریم خصوصی خانوادگی محسوب می‌گردد.

کمترین اهانت و سوءنیتی به حریم مقدس خانواده از سوی شارع مورد نهی قرار گرفته و برای متجاوزان نیز، مجازات شدیدی مقرر نموده است. از جمله مواردی که در این زمینه وجود دارد، حکم قذف، لعان و ظهار در اسلام است؛ به عنوان مثال، در آیه ۴ سوره نور و آیه ۳ سوره مجادله این مسئله بیان شده است. همان‌طور که واضح است، خداوند در این آیه نیز از نهاد خانواده پشتیبانی کرده و زن را که محور این کانون قرار دارد، مورد حمایت ویژه قرار داده است؛ زیرا سست شدن جایگاه زن در خانواده مساوی با تضعیف خانواده است. همچنین سخت‌گیری موجود در احکام موارد مذکور (وجود ۴ شاهد با شرایط خاص معتبر دانسته شده) بیانگر اهمیت حفظ شئون و خوشنامی خانواده‌ها نزد شارع مقدس است (حسینی، ۱۳۸۳، ص ۹). حتی می‌توان یکی از فلسفه‌های وجود عده را (بقره، ۲۲۸) همچون احکام ذکر شده، حفظ حرمت خانواده دانست.

۴-۳-۲. مستندات حقوقی حریم خصوصی کرامت خانواده

حفظ مقام و کرامت انسان، که در سایه حریم خصوصی تأمین می‌شود، یکی از ابتدایی و اساسی‌ترین حقوق بشر است. طبق این اصل، افراد حق مخفی داشتن جنبه‌هایی از زندگی خود را دارند که با پیشرفت تکنولوژی، تعرض به این‌گونه موارد بیش‌ازپیش افزایش پیدا کرده است.

در این حین، دولت نیز در اخفا و فاش نشدن آنها بیش از گذشته تکالیف و مسئولیت‌هایی دارد. داشتن حریم خصوصی با حفظ مقام انسان و ارزش‌هایی که کرامت انسانی را به ارمغان می‌آورد، مرتبط است. اصل ۲۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی حیثیت افراد را از تعرض مصون می‌داند. تحول عظیم در بخش حریم خصوصی و تعیین مسئولیت کیفری و در نظر گرفتن مجازات برای ناقضان آن با تصویب قانون جرایم رایانه‌ای ایجاد شد. طبق این قانون هتک حیثیت افراد مجازات دارد (ماده ۱۶).

زیان به حیثیت خانوادگی از طریق تهمت یا موارد دیگری که موجب کاهش احترام، اعتبار، حیثیت یا اعتماد دیگران باشد، مهم‌ترین مصداق تقصیر فعالیت‌های رسانه‌ای تعریف شده است. بدیهی است این انتساب به صورت عمدی یا غیرعمدی تحقق پیدا می‌کند و این عمدی و غیرعمدی بودن تأثیری در تحقق تقصیر خوانده ندارد؛ بلکه احراز آن کفایت می‌کند (انصاری، ۱۳۸۷، ص ۱۵۸). براساس ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی، شخصی که بر حیثیت و اعتبار خانوادگی اش خدشه وارد شود، می‌تواند از لطمه‌زننده جبران زیان مادی و معنوی خود را مطالبه کند. در قطعنامه کنگره حقوق‌دانان نیز، هرگونه تعرض به شرافت و شهرت فرد را قابل حمایت می‌داند.

۴-۴. حق استقلال عمل خانوارها

خانواده به‌عنوان یک نهادی که مورد تکلیف، حمایت و حق قرار می‌گیرد، در بدو تأسیس می‌بایست مورد حمایت از طرف دولت‌ها قرار گیرد. برای استمرار آن نیز، علاوه بر تدابیر اندیشیده‌شده توسط دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی نیز خود را موظف به حفظ این کانون دانسته و قوانینی جهت استمرار بیش‌ازپیش آن وضع کرده و به دولت‌ها برای حفظ این نهاد تأکید نموده‌اند. از جمله مصدایق این حق می‌توان به ممنوعیت مداخله نامعقول خانواده‌های زوجین و دولت در زندگی خانوادگی اشاره نمود. در واقع دخالت دولت در فرزندآوری و نحوه تولد فرزندان از جمله مواردی است که جزء آزادی‌های هر خانوار به حساب می‌آید و وجدان عمومی دخالت در موارد مزبور را بر نمی‌تابد. تشویق به این امور از طریق فرهنگ‌سازی و ایجاد

بسترهای لازم جهت پذیرش خانوارها امر ضروری به نظر می‌رسد، لیکن از تصویب قوانینی اجباری باید جلوگیری نمود تا استقلال عمل خانوارها درباره مسائل خصوصی‌شان حفظ شود. به عبارت دیگر، با نگاه نظام‌مند به خانواده و هویت مستقل بخشیدن به این نهاد اجتماعی، می‌بایست از دخالت دیگر عناصر و نهادها در آن ممانعت به عمل آورد؛ گرچه استثنائاتی برای جلوگیری از فروپاشی و تزلزل آن در فقه و قانون (در مبحث حکمین برای طلاق) پیش‌بینی شده است، در دیگر موارد، مداخله دیگران در حریم خانواده‌ها باید به حداقل خود برسد.

۴-۱. مستندات فقهی حق استقلال عمل خانوارها

قرآن به بحث حکمیت در صورت اختلاف زوجین پرداخته است (نساء، ۳۵)؛ اما باید توجه داشت که بحث حکم که در این آیه ذکر شده است و جواز دخالت فرد دیگری را در امور خانواده به شخص ثالثی اعطا می‌کند، تنها در مورد انحلال نهاد خانواده، آن هم با شرایطی (از خانواده زوج و زوجه بودن) جایز شمرده شده است و به حکم قاعده «عدم الدلیل، دلیل العدم» صرف‌نظر از ایرادات واردشده به این قاعده (انصاری، ۱۴۱۹ ق، ص ۳۳۴)، می‌توان حکم نمود که در دیگر موارد، افراد، دولت‌ها و خانواده زوجین حق دخالت در امور خانوادگی را ندارند و خانواده‌ها در تصمیم‌ها و رفتارهای خود دارای استقلال عمل‌اند. البته در ماده ۳۲ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران، به حق و مسئولیت انجام صلوة رحم اشاره شده که همان‌گونه که واضح است، با مانحن‌فیه تفاوت عمده‌ای دارد.

۴-۲. مستندات حقوقی حق استقلال عمل خانوارها

در زندگی نوین و با تصویب اعلامیه‌های جهانی حقوق بشر، حریم خصوصی افراد اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. این اعلامیه‌ها صریحاً دولت‌ها و سایر افراد را از دخالت در زندگی خصوصی افراد منع کرده‌اند. دولت‌ها نیز به تبع این حقوق بشر، اقداماتی را در این راستا انجام داده‌اند. در واقع دولت از منظر حقوقی، نقش حمایتی دارد که گاه آن را به صورت مداخله‌گرانه و گاه سلبی، درباره خانواده ایفا می‌کند. همچنین از تبعات دخالت دولت در نهاد خانواده، استحاله کارکردهای نهاد خانواده است که موجب مسئولیت‌گریزی خانواده‌ها و به تبع آن ناکارآمدی دولت می‌شود (Murray, 1918, P. 228). به هر حال، مفهوم حریم خصوصی

در حیطة خانواده این امر را به ذهن متبادر می‌کند که اصل بر منع دخالت دیگران و دولت در این حوزه است؛ از این رو، دخالت دولت و سایر افراد در خانواده باید به‌موجب قانون باشد و در صورت تردید در قانونی بودن یا نبودن دخالت در این حریم، باید اصل را بر عدم امکان دخالت دانست و به حد ضرورت اکتفا نمود.

دخالت در حریم خصوصی خانواده باید واجد ویژگی‌های «عدم دخالت و در صورت لزوم دخالت به‌صورت ضرورت و حداقلی، تناسب دخالت با ماهیت حریم خصوصی خانواده» باشد (روشن و صادقی، ۱۳۹۵، ص ۳۲۶). در این راستا، اعلامیه اسلامی حقوق بشر به حق استقلال عمل فرد در امور خانوادگی خود تأکید و جاسوسی و نظارت بر افراد همراه با هتک حیثیت را ممنوع کرده و حمایت در برابر این موارد را واجب شمرده است (ماده ۱۸). این ماده از دولت به‌عنوان مخاطب ویژه خود اسم نبرده است، لیکن با توجه به اینکه حریم خصوصی زیرمجموعه حوزه امنیت عمومی است، به نظر می‌آید که مخاطب آن بیشتر دولت‌ها باشند؛ زیرا این دولت‌ها هستند که وظیفه تأمین و نظارت بر امنیت عمومی را دارند. لذا حق دخالت و نظارت بر زندگی خانوادگی افراد، خواه توسط دولت باشد و خواه افراد دیگر، مطابق ماده مزبور، ممنوع اعلام شده است و افراد در زندگی‌های خود استقلال و آزادی عمل دارند.

یافته‌های پژوهش

- ضرورت‌های زمان ما را بیش‌ازپیش به اهتمام در امور خانواده ناگزیر می‌کند؛ همچنان‌که غفلت از خانواده در جامعه کنونی، مشکلات متعددی را در پی داشته است؛ زیرا خانواده مابه‌الاشتراک فرد و جامعه است که هرگاه از آن غفلت شده، مشکلات غیرقابل‌جبرانی را به دنبال آورده است. با وجود این، احکام و قواعد حقوقی خانواده و اعضای آن در قالب نظامی به نام حقوق خانواده قابل مطالعه و شناسایی است. در فقه سنتی و مسئله‌محور، احکام و حقوق در مورد اعضای خانواده براساس رابطه زوجیت و قرابت مترتب شده است، ولی اگر برای خانواده ماهیت مستقل در نظر گرفته شود، می‌توان برای آن احکام و حقوقی در نظر گرفت که از جمله آن می‌توان به حریم خصوصی خانواده اشاره کرد. مراد از حریم خصوصی خانواده،

قلمرو و محدوده‌ای از عقاید، احساسات، اعمال، رفتار و ویژگی‌های نهاد خانواده است که برای دیگران آشکار نبوده یا در صورت آشکار بودن، خانواده رضایت به آن ندارد و نسبت به ورود و نظارت دیگر افراد واکنش نشان می‌دهد و حفظ آن برای دیگر افراد جامعه ضروری می‌نماید.

• از مصادیق حریم خصوصی خانواده می‌توان به حریم مکانی خانواده، حریم اطلاعاتی خانواده، حریم کرامت خانواده و حق استقلال عمل خانوارها اشاره کرد.

• برخی از مستندات فقهی و حقوقی حریم مکانی خانواده عبارت‌اند از: اصل ۲۲ قانون اساسی، ماده ۵۸۰ قانون مجازات اسلامی، مواد ۱۳۳ و ۱۳۷ الی ۱۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری، مواد ۶۹۰ الی ۶۹۶ قانون مجازات اسلامی، ماده ۱۲۷ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی، ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر، آیات ۲۷ تا ۲۹ سوره نور، آیه ۱۸۹ سوره بقره و دیگر احادیث موجود در این زمینه (از جمله حدیث لاضرر).

• کنترل بر اسرار و اطلاعات خانوادگی، حفظ و صیانت از حریم جنسی و منع از تجسس در امور خانوادگی نمونه‌هایی از حریم اطلاعاتی خانواده‌هاست که از جمله مستندات آن می‌توان به ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل (۱۹۶۶)، ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر، بند ۱۳۳ قانون حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران، اصول ۲۰، ۲۳ و ۲۵ قانون اساسی، ماده ۱۷ قانون جرایم رایانه‌ای، ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۲۳ آیین دادرسی کیفری، مواد ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۵، ۵۸۰، ۵۸۲، ۶۰۴، ۶۴۸، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۴ و ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی، مقدمه و ماده ۸ بخشنامه قوه قضائیه به مراجع قضایی، انتظامی و اطلاعاتی کشور، مواد ۱۰۰ و ۱۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه، قانون احترام آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، قانون تجارت الکترونیکی ایران، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آیین‌نامه اجرایی این قانون، ماده ۱۳۳ منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران و در قطعنامه کنگره حقوق دانان (۱۹۷۷م) اشاره نمود.

- در آیات ۷۰ سوره اسراء، ۱۸۷ و ۲۲۸ سوره بقره، اصل ۲۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی، ماده ۱۶ قانون جرایم رایانه‌ای، ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی و قطعنامه کنگره حقوق دانان (۱۹۷۷م)، به حق حریم کرامت خانواده‌ها اشاره شده است.
- آیه ۳۵ سوره نساء و ماده ۱۸ اعلامیه اسلامی حقوق بشر ناظر به حق استقلال عمل خانوارهاست که در پژوهش حاضر، سعی بر شناخت و تبیین موارد مزبور شده است.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- آیت‌اللهی، زهرا (۱۳۹۱). شرح مختصر منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران. تهران: شورای فرهنگی - اجتماعی زنان و خانواده.
- انصاری، باقر (۱۳۸۶). حقوق حریم خصوصی. تهران: سمت.
- _____ (۱۳۸۷). حقوق ارتباط جمعی. تهران: سمت.
- انصاری، مرتضی (۱۴۲۸ ق.). المکاسب. تهران: انتشارات دار الکتب الاسلامیه.
- _____ (۱۴۱۹ ق.). فرائد الاصول. قم: مجمع الفکر الإسلامی.
- اصفهانی (مجلسی دوم)، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۱۰ ق.). بحار الأنوار. بیروت: مؤسسه الطبع و النشر.
- الحرانی، ابن شعبه (۱۴۰۴ ق.). تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله. تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری. قم: مؤسسه النشر الاسلامی لجماعه المدرسین.
- بصری بحرانی، زین‌الدین محمدامین (۱۴۱۳ ق.). کلمه التقوی. قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۸). ترمینولوژی حقوق. تهران: کتابخانه گنج دانش.
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ ق.). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل‌البیت^(ع).
- حسینی، اکرم (۱۳۸۳). «تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی». مطالعات راهبردی زنان، (۲۵)، صص ۴۶-۸۱.
- حکیمی، نجیب‌الله؛ کریمی‌نی، محمد مهدی و انصاری مقدم، مجتبی (۱۳۹۹). «قلمرو حریم خصوصی خانواده از منظر قرآن کریم و حقوق بشر». پژوهشی نوین در آموزه‌های قرآن و سنت، ۳(۵)، صص ۲۶-۹.
- خباز، زهرا (۱۳۹۵). حمایت از خانواده در اسناد بین‌المللی و اسلام. رساله دکتری دانشکده الهیات دانشگاه پیام‌نور.
- روشن، محمد و صادقی، محمد (۱۳۹۵). دانشنامه حقوقی خانواده. تهران: انتشارات جنگل جاودانه.
- سجستانی، ابی داود (۱۴۱۰ ق.). سنن ابی داود. قم: انتشارات دار الفکر.

- شهریار، حمید (۱۳۹۷). فقه حریم خصوصی. تهران: انتشارات مؤلف.
- صادقی، حسین (۱۳۸۸). مسئولیت مدنی در ارتباطات الکترونیک. تهران: انتشارات میزان.
- طباطبایی، سید محمدحسین (۱۴۱۲ ق). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: انتشارات اسماعیلیان.
- عاملی (شهید ثانی)، زین‌الدین بن علی (۱۴۱۰ ق). الروضه البهیة فی شرح اللمحه الدمشقیة. قم: انتشارات داور.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق). الکافی. تهران: انتشارات دار الکتب الإسلامیه.
- مقدس اردبیلی، احمد (۱۴۱۱ ق). مجمع الفایده و البرهان. قم: النشر الاسلامی.
- محقق داماد، سید مصطفی (۱۴۰۶ ق). قواعد فقه. تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
- منتظری، حسینعلی (۱۳۷۱). مبانی فقهی حکومت اسلامی. ترجمه و تقریر ابوالفضل شکوری. تهران: نشر تفکر.
- محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۴). میزان الحکمه. قم: انتشارات دار الحدیث.
- مامقانی، عبدالله (۱۳۴۴). مناهج المتقین فی الفقه ائمه الحق و البقین. نجف: بی‌نا.
- حلی (محقق)، نجم‌الدین، جعفر بن حسن (۱۴۰۸ ق). شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام. قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۴). تحریر الوسیله. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- _____ (بی‌تا). صحیفه نور. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- _____ (۱۳۷۱). چهل حدیث، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- _____ (۱۳۶۸). المکاسب المحرمه. قم: انتشارات اسماعیلیان.
- نجفی (صاحب جواهر)، محمدحسن (۱۴۲۱ ق). جواهر الکلام فی توبه الجدید، قم: مؤسسه دایره‌المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت.
- نوری، محمدعلی (۱۳۸۳). حقوق حمایت داده‌ها. تهران: انتشارات گنج دانش.
- نوری طبرسی، میرزا حسین (۱۴۰۸ ق). مستدرک الوسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل‌البیت.
- نقیبی، سید ابوالقاسم (۱۳۸۹). «حریم خصوصی در مناسبات و روابط اعضای خانواده». فصلنامه فقه و حقوق خانواده (ندای صادق)، ۱۵(۵۲)، ص ۵-۲۸.
- سایت مرکز پژوهش‌های مجلس به نشانی <https://rc.majlis.ir>
- Solove, Daniel J. (2002). Conceptualizing Privacy, California Law Review, vol. 90.
- Murray, Charles A. (1984). Losing Grounds: American Social Policy, New York: Basic books.

- Whittington Brown; legal Terminology. (2006.) Thomson/ Delmar Learning, united state, Clifton Park, NY
- Samuel Warren , Louis Brandeis.
- Warren, S. & Brandis, L. (1890). The Right to Privacy, Vol IV, No 5, Law University of Harvard.
- Robert Ellis Smith, Ben Franklin's Web Site 6 (Sheridan Books 2000).
- Fenwick, Helen. (2007). Civil Liberties and Human Rights, (4 th Edith), London, -Routledge- Cavendish- Taylor & Francis Group.
- Wang, H.(2011). Protecting Privacy in China, London, Springer.